

ปีที่ ๒
ฉบับที่
๑

(มกราคม – มิถุนายน ๒๕๖๘)

วารสารวิชาการ

ศิลป์ปัตยกรรมวีศาบัน

สก้าศิลป์และวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏแห่งประเทศไทย
กลุ่มภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ศิลป์ปัตยกรรมวีศาบัน

อีสาน

Journal of Isan Arts and Culture

ISSN : 2697-6463

ภาพประกอบ :
www.greenery.org
www.home.kku.ac.th

๖๓

คราม: มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมกับอัตลักษณ์ เชิงช่างหัตถศิลป์

Indigo: Cultural Heritage and the identity from craftsmanship.

ชุตima ภูลวรณ*

Chutima Phulawan

* นักวิชาการศึกษา สถาบันภาษา ศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

บทคัดย่อ

กระการแสดงให้เห็นถึงความนุ่มนวลที่พิเศษของมนุษย์ที่พยายามจะกลับไปใช้ชีวิตในลักษณะเดิม การใช้เครื่องนุ่งห่มที่ทำจากสีธรรมชาติจึงนับว่าเป็นปัจจัยหลักของการดำรงชีวิต จึงเป็นเหตุให้องค์กรภาครัฐ เอกชน โดยเฉพาะสถานศึกษาในท้องถิ่นที่พยายามค้นหา ศึกษา ทดลองคิดรุ่มต่างๆ ภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่บ่งบอกความเป็นอัตลักษณ์ของตน บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่ออธิบาย “คราม” หรือ “ผ้าย้อมครามธรรมชาติ” ของจังหวัดสกลนคร ในมิติของการเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ในเชิงช่างของ “ครูช่างศิลปหัตกรรม” และ “คนรุ่นใหม่” ที่ระหว่างนักถ่ายคุณค่าของครามด้วยการสืบสาน ต่อยอดและประยุกต์ “คราม” ให้เป็นสินค้าที่บ่งบอกถึงอัตลักษณ์เชิงช่างที่มีความหมายมากกว่าการเป็นเพียงผ้าที่ไว้สวมใส่เท่านั้น

คำสำคัญ : คราม , มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม, อัตลักษณ์, ช่างหัตถศิลป์

Abstract

Human tried to origin and back to the nature when they encountered nostalgia phenomenon so they count that clothing made from natural dyed is important factor in theirs life. Cause of the government and the company especially the university, which tried to find, to study and compiled the knowledge from the cultural heritage to defined the own identity. The objective of the article to explain “indigo” or “natural indigo dyed fabric” of Sakon Nakhon in the magnitude of the cultural heritage and the identity of craftsmanship and new generation whose realized to indigo and continuous to value added, to apply “indigo” and made order to the identity of craftsmanship than wearing.

Keyword : Indigo , Cultural Heritage , identity, craftsmanship

คราม: นรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมกับอัตลักษณ์เชิงช่างหัตถศิลป์

ชุติมา ภู่วรรณ

บทนำ

วิบูลย์ ถีสุวรรณ (๒๕๔๙) กล่าวถึง วิถีการดำรงชีวิตของมนุษย์ เริ่มต้นจากการอาศัยอยู่ตามถ้ำ หาอาหารด้วยการล่าสัตว์ เก็บผักผลไม้เป็นอาหาร พัฒนาเป็นการสร้างที่อยู่อาศัยเป็นหลังแห่ง เลี้ยงสัตว์เป็นอาหารและใช้งาน จนกระทั่งเกิดการรวมกลุ่มเป็นสังคม เมื่อมนุษย์เปลี่ยนแปลง วิถีชีวิตตามธรรมชาติแบบดั้งเดิมเป็นการใช้ชีวิตด้วยการผลิตเพื่อยังชีพด้วยปัจจัยสี่ มนุษย์จึงสร้างงาน “หัตถกรรม” (Crafts) ขึ้นเพื่อเป็นเครื่องมือเครื่องใช้ในการดำรงชีวิต ก่อเกิดเป็นวัฒนธรรมที่เกิดจากการสร้างสรรค์ความงามของมนุษย์ที่ปราภูให้เห็นในรูปของการสร้างงานศิลปกรรมต่างๆ จากรสตุในธรรมชาติด้วยเทคนิคและภูมิปัญญาที่สั่งสมสืบทอดและพัฒนาต่อๆ กันมานานหลายท้องถิ่น สามารถสร้างอัตลักษณ์ของตนได้

ในขณะที่มนุษย์กำลังประสบกับปราภูการณ์ไทยหาดีต (Nostalgia) ส่งผลให้มนุษย์ในยุคปัจจุบันต้องการย้อนกลับไปหาสิ่งที่เคยทิ้งหรือทักษะที่เคยถูกลืมไปแล้ว การจนา แก้วเทพ (๒๕๓๗) ประกอบกับการตระหนักถึงความสำคัญของนรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่ถูกถ่ายทอดผ่านการปฏิบัติ การแสดงออก ความรู้ ทักษะ เครื่องมือ วัสดุ สิ่งประดิษฐ์และพื้นที่ทางวัฒนธรรม ซึ่งเป็นสิ่งที่ชุมชนหรือกลุ่มชนสร้างขึ้นใหม่อย่างสมำเสมอ เพื่อตอบสนองสภาพแวดล้อมของตนเป็นปฏิสัมพันธ์ที่มีต่อธรรมชาติและประวัติศาสตร์ของตน ทำให้คนเหล่านั้นเกิดความรู้สึกมีอัตลักษณ์และความต่อเนื่อง

สมชาย นิลอาทิ (๒๕๕๖) กล่าวถึง สังคมและวัฒนธรรมอีสานในอดีตพบการทอผ้ากระจายอยู่ทั่วไป บทบาทหน้าที่ของการทอผ้าโดยส่วนใหญ่เป็นของเพศหญิง นับตั้งแต่การทอผ้าใช้ในครัวเรือนและการสร้างสรรค์ผ้าเพื่อใช้ในโอกาสพิเศษ วัสดุหลักที่ใช้ในการทอผ้ามีอยู่ ๒ ประเภท คือ ฝ้ายและไหม ซึ่งมีวัตถุประสงค์ในการใช้ต่างกัน กล่าวคือ ฝ้ายจะนิยมใช้ในชีวิตประจำวันทั่วไปในทุกเพศทุกวัย ส่วนผ้าไหมนิยมใช้ในโอกาสพิเศษงานบุญประเพณี พิธีกรรมต่างๆ เป็นสำคัญ ซึ่งการทอผ้าทั้ง ๒ ประเภทนั้นใช้วิธีการการทอที่แตกต่างกันทำให้เกิดการสร้างสรรค์ลวดลายที่แตกต่างกัน รวมถึงการใช้สีย้อมจากธรรมชาติที่ทำให้ผ้าเกิดสีสันที่แตกต่างกัน ซึ่งกระบวนการทั้งหมดที่กล่าวมา ในข้างต้นนั้นผ่านการทดสอบ ทดลองและแก้ไขปัญหาในการทอผ้าจนกลายเป็นอัตลักษณ์ เชิงช่างหัตถศิลป์เฉพาะในแต่ละท้องถิ่นอีกด้วย

คราม : มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

อนุรัตน์ สายทอง (๒๕๕๐) ศึกษารดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของผ้าเยื้องครามในจังหวัดสกลนคร พบร่วม มีจุดเริ่มต้นจากการให้หายาดีตเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๕ ชาวบ้านนาดี อำเภอพรพรรณานิคม จังหวัดสกลนคร ได้เรียนรู้กระบวนการทำผ้าเยื้องครามผ่านความทรงจำของบรรพบุรุษ เริ่มตั้งแต่กระบวนการขยายพันธุ์ต้นคราม 一直到กระบวนการ เตรียมน้ำเยื้องจนเกิดผ้าเยื้องคราม ตัวยศที่เข้ม สดใส บนผ้าฝ้ายเนื้อนุ่ม ระบายน้ำอากาศ จึงทำให้ผ้าเยื้องครามได้รับความสนใจโดยเฉพาะกลุ่มที่เห็นคุณค่าของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมท้องถิ่นและกลุ่มที่นิยมผลิตภัณฑ์จากธรรมชาติ เป็นเหตุให้ผ้าเยื้องครามได้รับการพัฒนามาอย่างต่อเนื่อง ด้วยความร่วมมือจากหลายฝ่ายทั้งผู้ผลิต นักวิจัยที่ช่วยกันศึกษาวิจัยกระบวนการやり้อม จนสามารถเตรียมน้ำเยื้องและเยื้องเส้นใยลักษณะต่างๆ สร้างชิ้นงานได้แปลง สวยงาม สร้างคุณค่าและเปลี่ยนพาลักษณ์ของผ้าเยื้องครามจากผ้าของชาวไร่ ชาวนา เป้าสู่สังคมชนชั้นกลาง ทำให้ช่างเยื้องครามที่เคยหลบลี้หนีความบ้านนอก อก睨มาเยื้องคราม ด้วยความภาคภูมิใจ

ภาพที่ ๑ คุณยายทีตา จันทร์เพ็งเพ็ญ และทายาท ชาวบ้านนาดี อำเภอพรพรรณานิคม จังหวัดสกลนคร ผู้ถ่ายทอดกระบวนการทำผ้าเยื้องครามจากบรรพบุรุษสู่กระบวนการวิจัยและพัฒนาผ้าเยื้องครามของจังหวัดสกลนครในยุคแรก

ที่มา : <https://craftnroll.net/talks/mae-teeta-indigo-sakon-nahkon/>

ภาพที่ ๒ ผ้าย้อมครามแบบดั้งเดิมของ คุณยาย ทีตา จันทร์เพ็งเพญ ในชื่อทางการค้า“แม่ทีตา”
ที่เมืองเสียงโดงดังทั้งในและต่างประเทศ
ที่มา : <https://craftnroll.net/talks/mae-teeta-indigo-sakon-nahkon/>

ผ้าครามธรรมชาติสกลนคร ได้รับการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ในวันที่ ๒๖ กรกฎาคม ๒๕๔๙ สำนักงานจังหวัดสกลนครให้นิยามว่า ผ้าครามธรรมชาติสกลนคร (Sakon Nakhon Natural Indigo Dyed Fabric) คือผ้าฝ้ายที่ผ่านกระบวนการย้อมครามธรรมชาติตามภูมิปัญญาท้องถิ่น จังหวัดสกลนคร ทำให้ได้สีฟ้าอ่อนถึงสีน้ำเงินเข้มเป็นมันวาว ไม่ตกรสี มีกลิ่นเฉพาะตัว โดยลักษณะของ สินค้าเป็นผ้าคลุมไประล ผ้าพันคอ ผ้าผืน มีลักษณะทางกายภาพ เป็นโทนสีน้ำเงินของคราม ไล่เรียงเฉด สีตั้งแต่ฟ้าอ่อนเกือบขาว แล้วเข้มขึ้นเรื่อยๆจนเป็นสีน้ำเงินเข้ม (สีกรมท่า) เส้นใยเป็นฝ้ายเข้มมืด และ หรือเส้นฝ้ายแท้ ๑๐๐ เปอร์เซ็นต์ มีลวดลาย เป็นลวดลายตามภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น ลายสะเก็ดธรรม ลายเกล็ดเต่า ลายเกล็ดแلن ลายหมากจับข้อ ลายผ้าขาวม้า เป็นต้น ลักษณะทางเคมีเกิดจากการสกัด สีครามเป็นปฏิกิริยาไฮโดรเจนสารกรูลูโคไซด์ในใบคราม ซึ่งไม่ละลายน้ำ จะถูกแยกเป็นสารอินดอกซิล ละลายน้ำในน้ำครามและอินดอกซิลถูกออกซิได้สีอย่างเร็ว ซึ่งกระบวนการผลิตและวัตถุดิบต้องเป็น ไปตามที่กำหนด การบรรจุหีบห่อ ให้ประกอบด้วยคำว่า “ผ้าครามธรรมชาติสกลนคร” และ/หรือ “Sakon Nakhon Natural indigo Dyed Fabric” และ/หรือ “Pha Khram Thammachad Sakon Nakhon” แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างสินค้ากับแหล่งภูมิศาสตร์ของจังหวัดสกลครามีสภาพ ภูมิอากาศและภูมิประเทศที่เหมาะสมแก่การเจริญเติบโตของต้นครามที่ชอบแดดรดจัด ได้รับน้ำสมำเสมอ และไม่ท่วมขัง ประกอบกับอุณหภูมิที่เหมาะสมสมต่อการแข็งใบครามและการหมักน้ำเยื่อม ทำให้เกิด สีสนของสีเหลืองอมเขียว ส่งผลต่อการย้อมได้ดีที่สุดไม่ตกและทำให้น้ำครามมีคุณภาพดีเป็น ที่นิยม มีสีสดใส เพราะคุณภาพของสีคราม จากต้นครามที่สมบูรณ์ที่ปลูกในจังหวัดสกลนครทำให้ การย้อมครามในท้องถิ่นมีอยู่อย่างต่อเนื่อง สภาพภูมิอากาศของสกลนครที่เหมาะสมได้หล่อหลอมได้ เกิดภูมิปัญญาการเตรียมน้ำเยื่อมและดูแลห้องครามด้วยความชำนาญ

ภาพที่ ๓ ตราสัญลักษณ์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทยที่กรมทรัพย์สินทางปัญญาออกให้แก่ผู้ผลิตสินค้า GI เพื่อเป็นการรับรองสินค้าที่มาจากแหล่งค้าที่มาระหว่างภูมิศาสตร์ที่ได้รับการขึ้นทะเบียนไว้ ที่มา : <http://www.ipthailand.go.th/th/gi-014/E0%B8%AD%E0%B8%87.html>

คราม : อัตลักษณ์เชิงช่างหัตถศิลป์

ยก สันติสมบัติ (๒๕๕๖) กล่าวถึง ศิลปะตามทัศนะทางมนุษยวิทยาไว้ว่า ในสังคมวัฒนธรรมมนุษย์ต้องการแสดงออกถึงความเชื่อ ความคิด ความรู้สึกด้วยรูปแบบและวิธีการต่างๆ ที่ต้องใช้การแสดงออกในเชิงศิลปะเป็นหลัก ซึ่งสังคมและวัฒนธรรมในแต่ท้องถิ่นมีความแตกต่างและเด่น ต่างกันหรือที่เรียกว่า “อัตลักษณ์” (Identity) Hall, S., & Du Gay (๑๙๙๙) อธิบายลักษณะของอัตลักษณ์ว่า เป็นสิ่งที่ไม่ได้เกิดได้เองตามธรรมชาติ แต่ก่อรูปขึ้นมาจากการวัฒนธรรมที่ถูกประกอบสร้างจากสังคม ณ ช่วงเวลาใดเวลานั้น ไม่ใช่สิ่งที่หยุดนิ่งตายตัว อัตลักษณ์มีกระบวนการสร้างผลิต (Produced) ให้เกิดขึ้น สามารถถูกบริโภค (Consumed) และถูกควบคุมจัดการ (Regulated) อยู่ในวัฒนธรรม รวมถึงการสร้างความหมาย (Creating Meanings) ผ่านทางระบบต่างๆ ของการสร้างภาพตัวแทน (Symbolic Systems of Representation) ที่เกี่ยวกับหลากหลายที่สามารถเลือกใช้ หรือนำมาสร้างเป็นอัตลักษณ์ของตนเองได้ สอดคล้องกับประชา สุรีวนันท์ (๒๕๕๔) กล่าวถึงอัตลักษณ์ว่าคือการนิยามหรือให้คำจำกัดความแก่กลุ่มชนหนึ่งๆ และการกระทำผ่านภาพเสนอ (representation)

การวิจัยและพัฒนาครามในจังหวัดสกลนครมาอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้เกิดช่างหัตถศิลป์ครามที่มีอัตลักษณ์โดดเด่นของจังหวัดสกลนครอยู่หลายท่านด้วยกัน ประกอบกับการเข้ามาส่งเสริมสนับสนุนช่างฝีมือหัตถศิลป์ในท้องถิ่นเพื่อให้สืบทอดไปยังรุ่นลูกหลานของศูนย์ส่งเสริมศิลปาชีพระหว่างประเทศ (องค์กรกรมฯ) ที่พิจารณาแต่งตั้งครุช่างศิลปหัตถกรรมของจังหวัดสกลนคร เพื่อยกย่องผู้อุปถัมภ์ สืบทอด พัฒนาและถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์กระบวนการสร้างสรรค์

งานศิลปหัตถกรรมของประเทศไทย ในระหว่างปี ๒๕๕๔-๒๕๖๐ ได้แก่ ๑) นางคำพูล สุราชวงศ์ ครูช่างศิลปหัตถกรรมที่มีอัตลักษณ์เชิงช่างด้านการทำผ้ามัดหมี่ย้อมครามแบบโบราณ ๒) นางวรร ไชยตະมาตย์ ครูช่างศิลปหัตถกรรมด้านการย้อมสีครามธรรมชาติในหลากหลายเฉดสี โดยเฉพาะสีครามเข้ม ๓) นางประเพร摊 แดงใจ ครูช่างศิลปหัตถกรรม ทำยาทของแม่ทีตาที่เป็นผู้บุกเบิกการทำผ้าย้อมครามรายแรกๆ ของจังหวัดสกลนคร อัตลักษณ์ในเชิงช่างที่ได้รับการยอมรับในระดับสากลคือการออกแบบคลาดลายของผ้าย้อมครามโดยใช้เส้นธรมชาติย้อมครามหลากหลายในการทอแบบดั้งเดิม ๔) นางพีระ ประเสริฐกานตง ครูช่างศิลปหัตถกรรมที่มีอัตลักษณ์ในเชิงช่างด้านการประยุกต์ใช้สีย้อมครามร่วมกับการย้อมธรรมชาติสีอื่นๆ เช่น ประดู่ หวาน และสะเดา ๕) นางทองสิริ ปุกแก้ว ครูช่างศิลปหัตถกรรมที่มีอัตลักษณ์ด้านการก่อหม้อครามและร่วมทำงานกับนักวิจัยจากสถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ด้วยการถ่ายทอดองค์ความรู้ดังกล่าวเพื่อช่วยในการพัฒนาน้ำครามสำเร็จรูปโดยใช้นวัตกรรมเพื่อยกระดับภูมิปัญญาในการผลิตผ้าย้อมครามธรรมชาติด้วยการลดเวลาในการก่อหม้อครามจากเดิมใช้เวลา ๑๕ วันลดลงเหลือ ๑ วัน

ภาพที่ ๔

นางคำพูล สุราชวงศ์ ได้รับการยกย่องให้เป็นครูช่างศิลปหัตถกรรม ปี ๒๕๕๔
จากศูนย์ส่งเสริมศิลปาชีพ ระหว่างประเทศ
(องค์กรกรมฯ) นักประชญ์การย้อมครามและทอผ้าครามของกลุ่มทอผ้า
บ้านพันนา อำเภอสว่างแดนดิน
จังหวัดสกลนคร
ที่มา : <https://www.iotopsakon.com>

ภาพที่ ๕

ลายผ้ามัดหมี่ของนางคำพูล สุราชวงศ์
ที่แสดงให้เห็นถึงอัตลักษณ์เชิงช่างด้านการ
ทำผ้ามัดหมี่ย้อมครามแบบโบราณ
ที่มา : <http://www.datacenter.deqp.go.th>

ภาพที่ ๖

นางวารี ใชยตะมาตย์ นักประณีตการย้อมคราม
ของบ้านนาหัวบ่อ อำเภอพร旦นานิคม
จังหวัดสกลนคร ได้รับการยกย่องให้เป็น^๑
ครูช่างศิลปหัตถกรรม ปี ๒๕๕๔
จากศูนย์ส่งเสริมศิลปาชีพระหว่างประเทศ
(องค์การมหาชน)

ภาพที่ ๗ - ๘

อัตลักษณ์เชิงช่างของนางวารี ใชยตะมาตย์ ด้านการย้อมครามธรรมชาติใน
หลากหลายเฉดสีโดยเฉพาะสีครามเข้ม

ภาพที่ ๙

ประเพิรรณ แดงใจ ทายาทรุ่นที่ ๒
ของแม่เตี๋า ผู้บุกเบิกฝ่ายอ้มคราม
ของจังหวัดสกลนคร ได้รับการยกย่องให้เป็นครู
ช่างศิลปหัตถกรรม ปี ๒๕๕๖ จากศูนย์ส่งเสริม
ศิลปาชีพระหว่างประเทศ (องค์กรมหาชน)
ที่มา : <https://www.sacict.or.th/th/detail/2019-03-22-09-42-04>

ภาพที่ ๑๐

อัตลักษณ์เชิงช่างด้านการย้อมสีฝ้ายจากเบลือกไม้ต่างๆ ผสมกับสีคราม จน
ทำให้ผ้าครามเกิดความลายที่สวยงาม

ที่มา : <https://craftnroll.net/talks/mae-teeta-indigo-sakon-nah-kon/>

ภาพที่ ๑๑

นางพิระ ประเสริฐก้านตง ผู้ก่อตั้งกลุ่มหอผ้าย้อม
ครามบ้านคำขา อำเภอพรหมน่านนิคม
จังหวัดสกลนคร ได้รับการยกย่องให้เป็นครูช่าง
ศิลปหัตถกรรม ปี ๒๕๕๗ จากศูนย์ส่งเสริมศิลปा
ชีพระหว่างประเทศ (องค์การมหาชน)

ภาพที่ ๑๒

การย้อมสีผ้ายจากเปลือกไม้ต่างๆ ผสมกับสีครามจนทำให้ผ้าครามเกิด
ลวดลายที่สวยงามที่แสดงถึงอัตลักษณ์เชิงช่างของนางพิระ ประเสริฐก้านตง
ที่มา : <https://www.facebook.com/นางพิระ ประเสริฐก้านตง>

ภาพที่ ๑๓

นางทองสิริ ปุกแก้ว ได้รับการยกย่องให้เป็น
ครูช่างศิลปหัตถกรรม ปี 2559

จากศูนย์ส่งเสริมศิลปาชีพระหว่างประเทศ
(องค์การมหาชน)

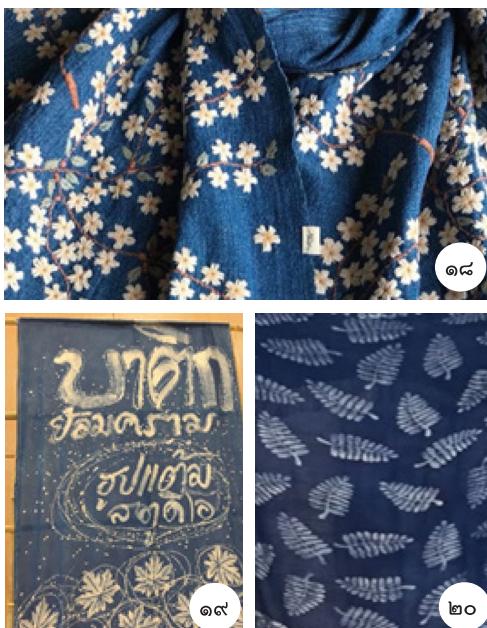
ที่มา : <https://www.sacict.or.th/th/detail/2019-03-21-09-22-54>

ภาพที่ ๑๔

ผลิตภัณฑ์ฝ้ายอmomcraft ผ่านการถ่ายทอดองค์ความรู้จากนางทองสิริ ปุกแก้ว
ที่มา : <https://innothai.net/>

นอกจากนี้ยังมีคนรุ่นใหม่ที่สร้างชื่อเสียงให้กับผ้าယ้อมครามสกلنครในระดับประเทศ และระดับโลก เช่น นายประชัญญ์ นิยมค้า แบรนด์ “Mann Craft” ซึ่งย้อมครามร่วมสมัยที่มีแนวคิดในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าယ้อมครามอยู่บนพื้นฐานของการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม พัฒนาการสกัดสี ครามธรรมชาติให้เป็น “หมีคราม” เพื่อใช้ในการวางแผนกระดาษและผ้าแทนการย้อมครามแบบ ดั้งเดิมซึ่งลดลายผ้าที่ออกแบบมา มีความเป็นศิลปะสูงที่แสดงให้เห็นถึงอัตลักษณ์เชิงช่างอย่างขั้นเจน นายอำนาจ สุนพรม แบรนด์ “สูปเต้ม” เริ่มการต้นจากการทำสมุนไพรยาจมูกที่ใช้จากวัสดุธรรมชาติ รวมถึงพัฒนาการทำบทิกร่วมกับการย้อมครามให้เกิดลดลายบนผ้าที่มีอัตลักษณ์ที่แตกต่างจาก แบรนด์อื่นๆ นายเจษฎา กัลยานาล แบรนด์ “Jetsada Studio” นักออกแบบที่นำผ้าယ้อมคราม จากชุมชนมาออกแบบผลิตภัณฑ์ที่ใช้ได้จริงในชีวิตประจำวันในรูปแบบที่เท่แต่เรียบง่าย นางสาว ปิลันธน์ ไทยสรวง แบรนด์ “ภูพาน” นักออกแบบและพัฒนาผ้าယ้อมครามธรรมชาติร่วมกับชุมชนด้วย อัตลักษณ์ของสินค้าในรูปแบบของปักมือด้วยลดลายที่ได้แรงบันดาลใจจากดอกไม้บ้านที่อุษาภาน นางสาวกุลธิดา อุปพงษ์ แบรนด์ “สุขชม” ซึ่งเป็นที่นำเศษผ้าယ้อมครามมาปะต่อ (patchwork) อย่างละเอียดแล้วนำไปประรูปเป็นสินค้าที่มีอัตลักษณ์ที่ได้เด่นของตนเอง

ภาพที่ ๑๙ การนำผ้าครามมาปักมือด้วย漉ลายที่ได้แรงบันดาลใจจากดอกไม้บนเทือกเขาภูพาน โดย นางสาวปิลันธน์ ไทยสรวง แบรนด์ “ภูคราม”

ภาพที่ ๑๙-๒๐ การนำเทคนิคบาติกร่วมกับการย้อมคราม โดย นายอำนาจ สุนาพร แบรนด์ “ชูปแต้ม สตูดิโอ”

สรุป

มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของจังหวัดสกลนคร มีพัฒนาการมาอย่างต่อเนื่อง ทั้งต้นน้ำ กลางน้ำ ปลายน้ำ เริ่มต้นด้วยการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ่านความทรงจากบรรพบุรุษในห้องถิน การถอดองค์ความรู้จากนักวิจัยในห้องถินในเชิงวิชาการ การนำองค์ความรู้จากภูมิปัญญานำมาประยุกต์ใช้ในงานศิลปหัตถกรรมคราม การทำหน้าที่เป็นภาพแทนอย่างมีมาตรฐานผ่านการทำให้เป็นสินค้าที่เป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (GI) ของประเทศไทย การส่งเสริมจากหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนที่ให้ความสำคัญแก่นักประชุมในห้องถินด้วยการยกย่องให้เป็น “ครูช่างศิลปหัตถกรรม” ในระดับประเทศ ความตระหนักรถึงคุณค่าของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของรุ่นใหม่ที่เป็นช่างเยาว์ม ช่างปัก และนักออกแบบผลิตภัณฑ์ ก่อให้เกิดการสืบสาน ต่อยอดและประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาด้วยเดิม สู่งานศิลปหัตถกรรมครามที่มีความร่วมสมัยและยังคงทันสมัย อัตลักษณ์เชิงช่างหัตถศิลป์ที่ร่วมกันสร้างสรรค์งานครามของจังหวัดสกลนครจนมีชื่อเสียงและเป็นที่ยอมรับทั่วโลกในและต่างประเทศ

บรรณานุกรม

กรมทรัพย์สินทางปัญญา กระทรวงพาณิชย์. ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์.

ค้นจาก <http://www.ipthailand.go.th/>

ประชา สุวีรานนท์. (๒๕๕๘). อัตลักษณ์ไทย : จากไทยสู่ไทยๆ. พิมพ์ครั้งที่ ๓. นนทบุรี : ฝ่ายเดียวกัน
ยศ สันตสมบัติ. (๒๕๕๙). มุนุษย์กับวัฒนธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์

วิบูลย์ ลิ้สสุวรรณ. (๒๕๕๘). พจนานุกรมหัตถกรรมเครื่องมือเครื่องใช้พื้นบ้าน. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ
: เมืองโบราณ

วราภรณ์ เทียนเงิน. (๒๕๖๒). 'ทองสิริผ้าคราม' พัฒนาฯย้อมสำเร็จรูป.

ค้นจาก <https://www.posttoday.com/economy/news/๕๗๙๙๓๐>

ศูนย์ mana นุชย์วิทยาสิริธร (องค์กรมหาชน). (๒๕๔๘). ภูมิปัญญาไทย – ภูมิปัญญาเทศ. กรุงเทพฯ :

ศูนย์ mana นุชย์วิทยาสิริธร (องค์กรมหาชน)

ศูนย์ส่งเสริมศิลปาชีพระหว่างประเทศ.(ม.บ.ป.).ครุช่างศิลปหัตถกรรม ประจำปี ๒๕๕๔-๒๕๕๘.

ค้นจาก <http://www.sacict.or.th/ckfinder/userfiles/files/Kuchang%20๕๔-๕๘.pdf>
. (ม.บ.ป.). ทองสิริ บุกแก้ว. ค้นจาก

<https://archive.sacict.or.th/creator/๔๗>

. (ม.บ.ป.). ประเพรรรณ แดงใจ. ค้นจาก

<https://archive.sacict.or.th/creator/๔๙>

สถาบันภาษา ศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร. (๒๕๖๑). มุนเมืองผ้าฯย้อมคราม
งานมหกรรมภูมิปัญญาพื้นบ้าน นุนเมืองอีสาน ครั้งที่ ๙. สกลนคร : ห.จ.ก.ส.มศักดิ์การพิมพ์ ก្នុំ
សុទិន្ន អូរីត. (๒๕๖๑). ความพอดีแห่งสีคราม. ค้นจาก

[https://readthecloud.co/porlaewdee-manncraft/?fbclid=IwAR1ebnsN-
4xUR3CVjpdEIS4tQBqPx1ZrHs1_KdPZ1enErXJowXDM4K-OHx6l](https://readthecloud.co/porlaewdee-manncraft/?fbclid=IwAR1ebnsN-
4xUR3CVjpdEIS4tQBqPx1ZrHs1_KdPZ1enErXJowXDM4K-OHx6l)

สมชาย นิโลอาธ. รูปถ่ายผ้าทออีสาน : คติความเชื่อและความหมาย. วารสารสืบสาน ฉบับพิเศษ
เนื่องในโอกาส ครบรอบ ๑๕ ปี แห่งการสถาปนา คณะศิลปะประยุกต์และการออกแบบ
มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี. อุบลราชธานี : โรงพิมพ์อุบลกิจของพเซ็ท
อนุรัตน์ สายทอง. (๒๕๔๘). ไข...ข้อข้องใจ...คราม. คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี : มหาวิทยาลัย
ราชภัฏสกลนคร

. (๒๕๕๔). การผลิตสีครามจากต้นคราม. สกลนคร : สถาบันราชภัฏสกลนคร

Esser, A. (๑๙๗๗). Book Review: Hall, S. and du Gay, P. (๑๙๙๖) Questions of Cultural
Identity. MEDIA CULTURE & SOCIETY, ๔, ๔๗๑-๔๗๔.

Isan Arts and Culture

ໃຈຕະຫຼາດ ດາວໂຫຼວດ ອາວໂທ

๐๑ ການນຳຄົງຮຽນຈາກເນິການກລອນລໍາ
ເຮືອງ “ ນາງນັກກະຍາງຂາວ ”
ຂອງ ແມ່ລໍາ ປ.ລາດນ້ອຍ
ມາປະຢູກຕີໃຫ້ໃນການພັນນາສີວັດຂອງປະຊາຊົນ
ໃນຈັງຫວັດອຸປະນະລາຊື້

ສົກຮິພງທີ ສົກຮິລັກໝູນີຖຸ
ສູປ່າ ກາປາ
ແນ່ງ ວິໄຍ
ດາຣີນ ສີຮຸດ

๐๒ ການສ່ວັບກັບການສັບກວດວັດລັກເໜີ
ການຝ່ອນຝູ້ໄທຢູ່ເນຸ້ນຄຣ

ວໍາເກອເຮນູ້ນຄຣ ຈັງຫວັດນຄຣພນມ
ສຸກັກຮູ້ ບຸລະປະຊຸມ
ນັ້ງພົງກີ່ ເຊຍວສີ
ຄອງຖົກກົດ ຮົວງໜ້າ
ສ້າວົມ ໂກພລຮຕບໍ

๐๓ ຄຣາມ: ມຽດກູມປັ້ງຢາກາງວັນນຣຣມ
ກັບວັດລັກເໜີໃຫ້ຂ່າງໜ້າຕົດສຶກປີ
ໜຸ້ມາ ຖຸລວຣຣນ

๐๔ ຈົມກຽງ: ມຽດກູມປັ້ງຢາ
ຂອງໜ້າໄທຢູ່ສໍາຍເຂມ
ຍົສ່າຮາ ສີຮາກປະກາກ

๐๕ ປະເກືອມ: ມຽດກູມປັ້ງຢາ
ຂອງຈັງຫວັດສຸຣິນທົກ
ສ້າເງິນ ອົບທຸງ
ຍົສ່າຮາ ສີຮາກປະກາກ
ສຸຮັຍາ ຄລັງດູກກົດ

๐๖ ໂຄຕມະປຸຣະ
ບຣີສຣາ ສີຮຸສຸພລ
ອກີສະກົດ ຈົ່ວນາຮາຍໆ

๐๗ ພຣະຮາຕຸຄົຮີສ່ວົງຮັກ:
ສ້າລູຍະແໜ່ງສົມພັນກາພ
ສູ່ເອກລັກເໜີໂຄລະປໍລ້ານໜ້າ
ເກສີ້ນ ສີຮວງຄົມ້າ